

EQUIP DIDACIES*

Conscienciar sobre la problemàtica del malbaratament alimentari des dels centres educatius: *repte global que requereix una acció individual i col·lectiva*

El malbaratament alimentari, entès en sentit ampli com aquells aliments destinats a consum humà que, tot i ser aptes per a aquest fi, es perden o descarten al llarg de tota la cadena alimentària, constitueix un dels grans problemes socioambientals del segle XXI. Aquesta problemàtica, que afecta totes les fases de la cadena alimentària (des de la producció i la postcollita fins al consum final), suposa una amenaça directa per a la sostenibilitat ambiental, la seguretat alimentària i l'equitat social.

La primera institució en donar el crit d'alarma va ser l'Organització de les Nacions Unides per a l'Alimentació i l'Agricultura (FAO), l'any 2011, quan va informar de les elevades quantitats d'aliments malbaratats, que aleshores estimava en un terç de tots els aliments produïts anualment al món per al consum humà. Actualment, s'estima que es malbaraten uns 1.050 milions de tones d'aliments cada any en el sector minorista, les llars i els serveis alimentaris, a més de generar d'entre el 8 i el 10% de les emissions antròpiques globals, amb un cost econòmic que podria superar el bilió de dòlars anuals. Aquestes xifres són especialment preocupants en un context en què la desnutrició i la malnutrició continuen sent problemes greus. El 2022, 783 milions de persones van patir fam, i el 2021, uns 3.100 milions de persones no van poder accedir a una dieta saludable. Aquesta paradoxa evidencia la urgència d'adoptar mesures per reduir la pèrdua de recursos

essencials, millorar la distribució d'aliments i garantir un accés equitatiu a una alimentació adequada.

Aquesta és, per tant, una problemàtica global que, a més, està recollida en l'Agenda 2030 a través de l'Objectiu de Desenvolupament Sostenible (ODS) 12, centrat a promoure una producció i un consum responsables. En concret, la seua meta 12.3 estableix el compromís de reduir a la meitat el malbaratament alimentari per càpita mundial, tant a nivell domèstic com en el sector minorista, i de disminuir les pèrdues al llarg de les cadenes de producció i subministrament abans de l'any 2030.

En aquest context, l'Educació per al Desenvolupament Sostenible (EDS) emergeix com una eina fonamental per a promoure pràctiques sostenibles des de les primeres etapes formatives. És necessari que l'alumnat prenga consciència del problema i de les seues conseqüències i adquirisca les competències necessàries per a actuar de manera responsable. Això implica que s'han de transmetre no només coneixements teòrics, sinó també promoure actituds i comportaments sostenibles a través de metodologies actives i participatives. Entre aquestes, destaca l'aprenentatge servei, una metodologia que combina l'aprenentatge de continguts curriculars amb un compromís real de servei a la comunitat, i que promou l'adquisició de competències clau per a l'EDS. L'alumnat aplica els seus coneixements en contextos reals, desen-

El grup DIDACIES, de la Universitat de València, que participa en el Projecte ACORD amb l'IES Porçons, està format per Maria Calero Llinares, Olga Mayoral García-Berlanga, Tatiana Pina Desfilis, Raquel de Rivas Verdes-Montenegro i Jordi Solbes Matarredona.

volupant competències socials i cíviques al mateix temps que aprén i contribueix a la millora del seu entorn.

L'àmbit escolar ofereix una oportunitat única per a educar en bones pràctiques socioambientals i promoure hàbits de consum i estils de vida saludables, que poden fer-se extensius a les famílies i a la resta de la comunitat educativa. A més, el malbaratament alimentari és un tema transversal que, tot i no aparèixer explícitament en el currículum, pot ser treballat des de diversos continguts de la LOMLOE i vinculat a múltiples metes dels ODS.

Des de la Facultat de Formació del Professorat (Universitat de València), fa ja diversos anys que es duen a terme diferents accions de sensibilització i formació del futur professorat d'Educació Infantil i Primària en relació amb l'EDS, i en concret, relacionat amb el consum responsable i la reducció del malbaratament alimentari, mitjançant la metodologia ApS. Algunes d'aquestes accions són les que es van presentar al professorat de l'IES Porçons el passat mes de maig de 2025, per part de les investigadores del grup DIDACIES de la Universitat de València, María Calero i Tatiana Pina, en el marc del Projecte ACORD. Aquestes iniciatives responen a les crides d'atenció d'organismes internacionals i nacionals i s'alineen amb la recent aprovació de la Llei 1/2025, d'1 d'abril, sobre la prevenció de les pèrdues i el malbaratament alimentari, que estableix un marc normatiu estatal orientat a la reducció del malbaratament a través de la prevenció, la sensibilització i la col·laboració entre agents del sistema alimentari, incloent-hi els centres educatius i les empreses gestores de menjadors escolars.

Aquestes experiències, centrades principalment en l'alumnat del Grau en Mestre/a en Educació Primària, parteixen de la hipòtesi que el disseny, la implementació i l'avaluació de propostes didàctiques al voltant del malbaratament alimentari afavoreixen la implicació del futur

professorat en la prevenció d'aquest fenomen. A més, es considera que la seua participació activa en accions de sensibilització dins de la comunitat educativa contribueix a la seua formació integral i a la seua conscienciació com a agent de canvi. Aquestes accions segueixen un esquema metodològic basat en l'ApS, que comprén, de manera general:

Dinàmiques de treball per a implicar, sensibilitzar i formar el futur professorat en la temàtica.

Disseny de recursos educatius per part de l'alumnat universitari, com a contingut transversal vinculat a diverses metes dels ODS.

Implementació de les propostes als Centres d'Educació Infantil i Primària.

Realització d'una campanya de sensibilització conduïda per l'alumnat de Primària i acompanyat pel professorat en formació inicial a la Facultat.

Un exemple destacat és el projecte desenvolupat al CEIP Lluís de Santàngel (València) durant el curs acadèmic 2023-24. Durant diverses sessions, l'alumnat universitari prèviament format en aquesta temàtica va instruir l'alumnat de 6é de Primària sobre què és el malbaratament alimentari, les seues causes i conseqüències. La darrera sessió es dedicà a una Campanya de Sensibilització amb cinc activitats destacades: xarrades a les aules de la Facultat a càrrec de l'alumnat de 6é per conscienciar l'alumnat universitari, entrevistes realitzades també per aquest alumnat a membres de la comunitat universitària, un taller de consum responsable centrat en la separació de residus recollits a la Facultat, una exposició de pancartes reivindicatives, i, finalment, l'elaboració d'un mural en forma d'arc de Sant Martí amb fruites i verdures d'aspecte "no normatiu" sota el lema "No al Malbaratament Alimentari" i la seua exhibició a l'entrada de la Facultat.

Alumnat de tercer curs del Grau en Mestre/a en Educació Primària (curs acadèmic 2023-24) al pati del CEIP Lluís de Santàngel (València). A les esquenes de l'alumnat es troba el piverot, un exemplar de quasi dos-cents anys de pi pinyoner (Pinus pinea), catalogat com a arbre monumental i símbol del centre educatiu.

Aquest tipus de projectes permeten generar consciència no només entre aquest alumnat de Primària i la seua comunitat educativa, sinó també entre el professorat en formació inicial i la resta de la comunitat universitària que hi participa, tant de manera directa com indirecta. A més, s'afavoreix la reflexió i el compromís del futur professorat, que podrà actuar com a agent multiplicador en els seus futurs centres educatius, però també en l'àmbit domèstic.

Pel que fa a l'educació secundària, la problemàtica del malbaratament es pot abordar des de diverses àrees curriculars, com ara Biologia i Geologia, Ciències Generals, Educació en Valors Cívics i Ètics, Expressió Artística, Geologia i Ciències Ambientals, Química, entre d'altres. Igualment, pot ser tractada des de matèries vinculades als cicles formatius, com ara les Ciències Aplicades en el Grau Bàsic. Aquest enfocament multidisciplinari permet oferir una visió holística del problema i aprofundir en una anàlisi crítica del sistema alimentari, incorporant conceptes com la salut planetària ("One Health").

El nivell educatiu de l'alumnat de secundària facilita el desenvolupament de projectes on es poden analitzar les causes i conseqüències del malbaratament, així com dissenyar i implementar accions concretes per a reduir-lo. Aquestes iniciatives poden incloure programes educatius que ensenyen a mesurar, analitzar i reduir el malbaratament alimentari tant en l'àmbit escolar com en l'entorn domèstic i comunitari. Es poden treballar habilitats com la planificació de compres, el disseny de menús equilibrats, l'emmagatzematge adequat dels aliments o l'aprofitament de les sobres, mitjançant exemples pràctics i contextualitzats.

També es poden fomentar col·laboracions amb entitats locals, com ara comerços de barri, cooperatives de consum o bancs d'aliments, per desenvolupar activitats de servei comunitari amb un impacte real. De manera alternativa o en paral·lel, es poden emprar les tecnologies educatives, com ara l'ús de plataformes interactives com Minecraft Education o Scratch per simular escenaris virtuals vinculats al malbaratament alimentari, que fomenten la resolució de problemes de manera lúdica i participativa. En aquells centres que disposen d'un hort escolar, es poden dissenyar activitats orientades al compostatge, la separació de residus orgànics i, si és necessari, la donació d'aliments en bon estat, integrant aquestes pràctiques dins d'una estratègia educativa global.

Aquest tipus d'enfocament educatiu implica la combinació d'accions individuals i col·lectives. Els centres educatius, com a espais de formació i transformació social, tenen un paper fonamental en aquest procés. A través de metodologies com l'aprenentatge servei i la integració curricular de temàtiques socioambientals, es pot fomentar una consciència crítica i promoure pràctiques sostenibles entre la joventut, contribuint així no només a la reducció del malbaratament alimentari, sinó també a la construcció d'una societat més justa i respectuosa amb el planeta.

Diferents moments de la Campanya de Sensibilització realitzada de manera col·laborativa entre l'alumnat de sisè de primària del CEIP Lluís de Santàngel i l'alumnat de tercer curs del Grau en Mestre/a en Educació Primària (curs acadèmic 2023-24), a la Facultat de Formació del Professorat de la Universitat de València.